

DVE KNJIGI FRANCA KRIŽNARJA

Franc Križnar se v zadnjih letih uveljavlja kot glasbeni kritik. Prispevke je objavljaval v dnevnem časopisju, v strokovnih in literarnih publikacijah, revijah, snemal je za radio in nastopal na televiziji. Doslej je objavil nad 1370 enot.

Rojen je bil 20. novembra 1947 v Ljubljani. Tu je končal dve srednji šoli, tehnično in glasbeno. Leta 1978 je diplomiral na oddelku za muzikologijo Filozofske fakultete in že naslednje leto postal zunanji sodelavec Znanstvenega inštituta pri isti fakulteti. Devet let za tem je prejel za znanstveno razpravo »*Slovenska glasba v NOB*« naziv magistra znanosti. Prav na to temo je izšla letos knjiga in dve leti pred tem monografija Anton Jobst, 1894–1981, življenje in delo glasbenika in skladatelja. Izšla je v založbi Pegaz, v zbirki Znanje. S sklepno besedo, prispevkom urednika, imenskim in vsebinskim kazalom obsega 182 strani. Recenzijo za objavo sta napisala doktorja Andrej Rijavec in Edo Škulj, oba sta muzikologa.

Avtor monografije Franc Križnar prikazuje na začetku Jobstov rod in omenja, da je bil Anton rojen 12. septembra 1894 na Brdu pri Šmohorju v Ziljski dolini na Koroškem. Prvi učitelj mu je bil oče, nato stric Franc Grafenauer. Oba sta opazila, da je Tonček glasbeno nadarjen in sta ga napotila v Ljubljano. Vpisal se je v Orglarsko šolo, ki jo je takrat (1910) vodil skladatelj, msg. Stanko Premrl. Šola je trajala tri leta. Imela je zahteven predmetnik in je usposabljal učence za organiste in vodenje pevskih zborov. Po uspešno končani Orglarski šoli mu je ostal skladatelj Premrl mentor še v naprej. V njegovi odsotnosti ga je občasno nadomeščal na stolničnem koru, kar pomeni, da je orgle že takrat dobro obvladal. Križnar poroča, da se je Jobst spoprijateljil z več znanimi glasbe-

niki in skladatelji, med njimi so bili Prelovec, Kramolc, Arnič, Mihelčič in drugi. Leta 1912 je dobil službeno mesto organista v Žireh. S presledkom prve svetovne vojne, ko je bil vpoklican k vojakom in ko je bil v ujetništvu v Albaniji, je deloval v Žireh vse življenje. Avtor knjige nato pojasnjuje tamkajšnje razmere na cerkvenem, kulturnem in političnem področju. Omembe vredno je, da je mojster Milavec v Žireh postavil po velikosti in zvočnosti najboljše orgle na Slovenskem, če izvzamemo stolnične v Ljubljani. S ponosom je nanje orglal Jobst, vodil je pevske zборе, poučeval petje v osnovni šoli in deloval kot tajnik Hranilnice in posojilnice. Za to opravilo se je šolal že v Orglarski šoli in dodatno na združnem tečaju Slovenske trgovske šole.

Leta 1930 je priredil z moškim zborom prvi samostojni koncert narodnih pesmi. Zgodilo se je, da so splošna gospodarska kriza pa tudi strankarski spori vplivali na razpad prosvetnih društev. Kriza je finančno prizadela tudi Jobsta. Z ženo Marijo pa sta navzlic temu s prihranki pričela graditi hišo. Celó med drugo svetovno vojno je organist, zborovodja in skladatelj aktivno deloval. V Žireh je gasilska godba darovala instrumente novonastali godbi IX. korpusa. Kot avstrijski državljan je začasno odšel v Celovec, kjer je poučeval na glasbeni šoli orgle, klavir, petje in glasbeno teorijo. Po enem letu se je vrnil v Žiri in s podvojenim pedagoškim žarom razvil kulturno prosvetno dejavnost. Z zborom in novostanovljeno godbo je nastopal na različnih prireditvah in veliko komponiral. Veliko je snemal za radio Ljubljana. Pevci in godbeniki so mu ob vsaki priložnosti, zlasti ob življenjskih jubilejih, izkazovali hvaležnost. Oba ansambla sta pestrila kulturno in družabno življenje Žirovcev, često sta gostovala tudi po dru-

gih krajih Gorenjske in Primorske.

Avtor monografije se je znatno zadržal pri predstavitvi Jobstovega glasbenega opusa. Primerja ga z ustvarjalci slovenske in jugoslovanske cerkvene in svetne storilnosti. Bogat je njegov a cappella stavek v najrazličnejših zborovskih zasedbah, tudi ob spremljavi orgel, ali samo za orgle, pa tudi za druge instrumente. V edicijah Državne založbe Slovenije so izšle zbirke skladb za mladinske zборе, koroške pesmi, preludiji, celo v italijanščini – *Le armonie dell'organo*. Križnar je skladbe posebej navedel v biografskem pregledu in ob tem upošteval ustaljeno, v mednarodni praksi uporabljeno decimalno klasifikacijo.

Jobst je skomponiral šest spevoiger, deset skladb za pihalni orkester, šestindvajset za plesni orkester, dvanajst za salonski orkester, številna komorna instrumentalna dela, skladbe za glas in instrument, za klavir, violino in orgle. Teh je blizu petdeset. Posvetnih skladb za moški, ženski, mešani, mladinski zbor je dvesto, prav toliko je cerkvenih, instrumentalnih je šestinšestdeset, vseh skladb je 641.

Knjigo krasijo slike, programi koncertov, odločbe o umetniškem delovanju Sveta za kulturo in prosveto, pisma iz Kanade in Argentine, Gallusova plaketa, gorenjska Prešernova nagrada, državna odličja, orden viteza Gregorja VI. Kot pedagog in zborovodja je z vedrostjo razlagal elemente tonske govornice, učenci, pevci in instrumentalisti so ga imeli radi in ga spoštovali.

Zahvala velja tudi Križnarju, da nam je plastično predstavil lik glasbenika, umetnika, interpreta in skladatelja. Ostajajo še naloge, primerjave, ocene, sinteze, v spodbudo za nove raziskovalce. A že to, pionirsko, znanstveno dognano delo zasluži, da izrečemo avtorju vse priznanje.

Druga knjiga, *Slovenska glasba v narodnoosvobodilnem boju* je diplomsko, oziroma nekoliko dopolnjeno magistrsko delo, kot to omenja muzikolog Križnar v sklepni besedi.

Gradivo je z uvodom razdeljeno na pet poglavij. Križnar na začetku predstavi politične in kulturne razmere po napadu

Hitlerja na Jugoslavijo. Ugotavlja, da predstavlja glasbeni opus NOB redkost v tedanji fašistično okupirani Evropi. Na strani zaveznikov so se v partizanskih vrstah in kot aktivisti Osvobodilne fronte borili številni slovenski kulturni delavci, pisatelji, pesniki, glasbeniki. Njihove vrste so se znatno okrepile po kapitulaciji fašistične Italije. Navzlic fizičnim naporom partizanskega vojskovanja, so v boju vztrajali in razdajali svoje znanje v vojaških enotah in na terenu osvobojenega slovenskega ozemlja. Partizanska pesem je bistveno dvigala narodno in socialno zavest borcev in ljudstva v boju proti okupatorjem. Avtor knjige to misel dokumentirano predstavlja v poglavju *Organizacijske in reprodukcijske oblike glasbenega delovanja*.

Začetki kulturnega snovanja so bili skromni, vezani na preprosto petje ob tabornem ognju. Kasneje, zlasti po kulturnem plenumu v Semeču (5. januarja 1944), ko se je zbralo na zborovanju okrog 70 univerzitetnih profesorjev, pesnikov, pisateljev, slikarjev, publicistov in glasbenikov, so kulturna prizadevanja dosegla raven, kateri so se čudili tudi predstavniki zavezniških vojnih misij. Seveda je bilo že pred tem opravljenega veliko organizacijskega dela. Zasnovani so bili propagandni odseki, imenovani agitprop., na terenu in v vojski so delovali kulturno-prosvetni odbori, hierarhično razporejeni do vrha v Slovenskem narodnoosvobodilnem svetu. Na t. i. mitingih so nastopali pod milim nebom govorci, recitatorji, pevci, harmonikarji, v večjih enotah pevski zbori in godbe na pihala. Formirali so gledališke skupine, med drugim Jermanovo, Frontno gledališče, pesnik Kajuh je ustanovil znamenito kulturno skupino XIV. divizije. V Črnomlju je delovalo Narodno gledališče, radio Osvobodilne fronte. V letu 1944 je radijski oddajnik posredoval poslušalcem 109 predstav, koncertov, akademij, tu so koncertirali violinist Karlo Rupel in pianist Pavel Šivic, harmonikar Janez Kuhar, pevski zbor je vodil Ciril Cvetko. Skladatelji so komponirali poleg zborov, samospevov tudi večja vokalno-instrumentalna dela, pisatelji so ustvar-

jali skeče in dramska dela. Na glasbenih in dramskih tečajih so strokovnjaki vzgajali mladino za potrebe izvajalnih sestavov. Razmnoževali in tiskali so časopise, pesmarice, notno gradivo, brošure za vojaško šolstvo Glavnega štaba. Pravi mojstri so se izkazali tiskarji in zapisovalci notnih znamenj.

Morda bi bilo dodati k avtorjevemu vestnemu zapisu še besedo več o kulturnem delovanju na osvobojenem ozemlju Primorske in Štajerske. Na Primorskem je Makso Pirnik organiziral 500 pevcev in pevk, zbranih v tridesetih pevskih zborih, koncerte je popestrila godba na pihala. Na Štajerskem je deloval skladatelj Radovan Gobec, iz Trbovelj sta prišla v Savinjsko dolino popolna rudarska godba in pevski zbor Zarja, z godbo iz Senovega je bilo v partizanih 160 dobro izurjenih glasbenih ljubiteljev. V Beli Krajini je glavni štab ustanovil Invalidski pevski zbor, ki je pod vodstvom skladatelja Karla Pahorja dosegel na koncertih velike uspehe. Zunaj slovenskega ozemlja so pod vodstvom skladatelja Rada Simonitija ustanovili pevski zbor Srečko Kosovel. Oba zbora sta po osvoboditvi na evropskih odrih predstavila slovensko narodno, umetno in partizansko pesem.

Vzporedno s kulturnim delovanjem uporniških sil na osvobojenem ozemlju prikazuje muzikolog Križnar glasbeno prizadevanje okupatorjev v večjih mestih na Slovenskem. V Ljubljani so delovali Simfonični in radijski orkester, Opera, Glasbena akademija, Šola Glasbene maticice, glasbena šola Narodno-železničarskega društva Sloga ter glasbene

šole v Mariboru (tu tudi opera), v Kranju, Celju, Ptuj in drugod. Mussolini je kulturne ustanove, pevska društva v Ljubljani znatno podpiral, medtem ko je nemški okupator zahteval izvedbe v nemščini in v duhu fašistične ideologije. V slovenskih domobranskih postojankah, vsaj po dosegljivih podatkih in z redkimi izjemami, kulturnih prireditev v širšem obsegu ni bilo. V Kranju je delovala podružnica celovškega konservatorija.

V petem poglavju avtor knjige postavlja bralcu na voljo bibliografijo glasbenih opusov iz NOB. Predstavlja scenska dela, operete, glasbene drame, skeče, obširen je seznam vokalnih del za zbovske a cappella sestave vseh zvrsti, tudi ob spremljavi harmonike, klavirja ali pihalnega orkestra. Posebej so omenjeni samospevi, skladbe za simfonični in godalni orkester, za godbo na pihala, skladbe za komorno muziciranje, za solistična glasbila – klavir, harmonij, harmonika – in končno skladbe brez označbe zasedbe.

Če sklenem. Knjiga magistra Franca Križnarja je avtentičen dokument glasbenega delovanja, ustvarjalne in poustvarjalne potence umetnikov iz druge svetovne vojne in zasluži bralčevo pozornost. V lični opremi in tisku, s prilogami, slikovnimi odtisi, seznam del, dokumentacijo (338 opomb!), kraticami, imenskim kazalom je knjigo v 500 izvodih založil in izdal Znanstveni inštitut Filozofske fakultete v Ljubljani. Povzete je napisan v slovenščini in nemščini.

Cvetko Budkovič